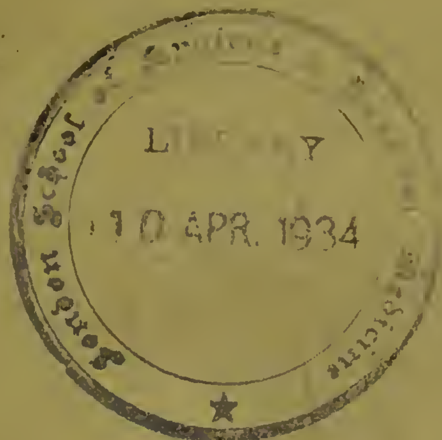

DISSERTATIO MEDICA INAUGURALIS

CONTINENS

QUAESTIONES QUASDAM

DE

MORBO VARIOLOSO.

DISSERTATIO MEDICA INAUGURALIS

CONTINENS

QUAESTIONES QUASDAM

DE

MORBO VARIOLOSO,

QUAM,

FAVENTE SUMMO NUMINE,

EX AUCTORITATE RECTORIS MAGNIFICI

HENRICI GUILIELMI TYDEMAN,

JUR. UTR. DOCT. ET PROF. ORD.,

NEC NON

AMPLISSIMI SENATUS ACADEMICI CONSENSU ET NOBILISSIMAE FACULTATIS MEDICAE DECRETO,

PRO GRADU DOCTORATUS,

SUMMISQUE IN MEDICINA HONORIBUS AC PRIVILEGIIS,

IN ACADEMIA LUGDUNO-BATAVA,

RITE ET LEGITIME CONSEQUENDIS,

PUBLICO AC SOLEMNI EXAMINI SUBMITTIT

JACOBUS DE LA MAR,

AMSTELODAMENSIS,

DIE XXIII M. MAJI MDCCCXLV, HORA II—III.

IN AUDITORIO MAJORI.

AMSTELODAMI,
C. G. VAN DER POST.
MDCCCXLV.

TYPIS H. BAKELS.

PATRI

OPTIMO, CARISSIMO

HOC QUALECUMQUE OPUSCULUM

OMNI, QUA DECET PIETATE

D. D. D.

AUCTOR.

Je ne decide point entre Genève et Rome.

QUAESTIO PRIMA.

DE ANTIQUITATIBUS MORBI VARIOLOSI.

De *Variolarum* antiquitate in diversas abiverunt sententias celebres in arte viri, aliis statuentibus manifesta hujus morbi vestigia in veterum scriptis reperiri, aliis vero id negantibus. Hujus quaestionis dijudicandae difficultati procul dubio tribuendum est, tantas adhuc remanere controversias, post tot repetita ad eam solvendam conamina. Temerarium ergo foret nobis, si litem inter viros doctos hac de re natam, componere vellemus. Breviter tamen nobis liceat enumerare scriptores, qui tam priorem quam posteriorem hac de re protulerunt sententias; indicare quoque veterum scriptorum locos nonnullos ex quibus auctores, qui antiquissimam aetatem accipiant, probare conati sunt, eas veteribus cognitas fuisse. Post RHASEN, medicum inter Arabes celeberrimum, qui primus, ut infra monebimus, hancce agitavit questionem, de illa in duas partes abiverunt Medici. Hi enim *Variolarum* originem recentioris habuerunt aetatis, illi contra hunc morbum aeque antiquum crediderunt ac genus humanum

ipsum. Prioris opinionis fautores dicunt morbum, Mecca obsessa (569 vel 572 p. Chr. n), primum in Arabia apparuisse, licet jam antea in Africa exstitisset et putant eum per bella, quae gesserunt Mohamed ejusque successores magis dispersum esse atque post bella a Christianis cum Saracenis gesta, ad recuperandam Terram sanctam in varias Europae regiones translatum esse; illis, qui contrariae sunt opinionis, credentibus eum antiquitatis populis cognitum fuisse, quod probare conantur, quia apud istos populos, qui ab antiquissimis temporibus conservaverint scripta, vestigia et argumenta invenisse credunt, ex quibus ad hanc sententiam argumentari possent.

Ii, qui *Variolarum* originem recentioris credunt temporis probatam habere volunt opinionem suam ex scriptorum Graecorum et Romanorum silentio, de Morbo, qui ut hicce tam manifestis et conspicuis stipatur symptomatibus; atque iis ineptum et alienum videtur HIPPOCRATEM, ARETAEUM CAPPADOCEM, CELSUM, GALENUM, ALEXANDRUM TRALLIANUM al. non accuratam hujus morbi reliquisse descriptionem, si eum cognovissent. Contrariae opinionis fautores hoc refellere conantur dicendis, non tantum apud medicos, sed etiam apud historicos et poëtas veterum, si non descriptionem fusam et accuratam, saltem brevia inveniri descriptionis vestigia, quae non nisi ad *Variolas* pertinere possint atque *Variolarum* separatae et accuratae descriptionis apud veteres desiderium tribuendum esse credunt huic rei, quod hi *Variolas* non proprium haberent morbum, sed tamquam formam pestis fortuitam neque sibi constantem et sub nomine *Λοιμου*, *Pestis*, *Pestilentiae* designare solerent omnem morbum diffuse grassantem et magnam inter incolas stragem edentem atque huc etiam referrent Variolarum Epidemias, saltem quae malignae essent naturae.

RHASES (1) autem primus fuit qui probare conatus sit, *Variolas* non esse morbum recentioris originis, sed GALENO jam cognitum; pro hac sua opinione varios e diversis hujus auctoris locos (2) affert ex quibus hoc probatum putat; convenit tamen nusquam in ejus scriptis mentionem esse factam nec de Variolarum natura nec de earum cura. Post RHASEN haec quaestio parum aut fere non agitata est, sed medio aevo elapso, cum doctrinae et artes reflorere coepissent, inter varia argumenta, quae hoc tempore quasi obdormuerant, haec etiam denuo suscitata est quaestio. Seculis XV° et XVI° RODERICUS FONSECA, VIDUS VIDIUS, VALLERIOLA, HIERONYMUS MERCURIALIS, cet. *Variolas* recentioris temporis habuerunt morbum; LEONHARDUS FUCHSIUS contra FERNELIUS, PETRUS FORESTUS, ZACUTUS LUSITANUS DIEMERBROECKIUS, MELHIOR SEBIZ, MEIBOMIUS, SALMASIUS, al contrariam protulerunt sententiam Horum enim opinio erat hunc morbum Graecis Romanisque scriptoribus innotuisse et ab iis ad *Exanthemata* relatum fuisse, quod paucis ex horum scriptorum locis probare conati sunt; quod illi variis tantummodo theoriis refellere studuerunt nihil tamen pro sua opinione afferrentes. Horum opinionem etiam amplexi sunt seculis XVII° et XVIII° SIDOBRIUS, STAHLIUS, MEADIUS, FREINDIUS. In medio fere Seculo XVIII duo apparuerunt viri in arte praestantissimi, qui hanc sibi proposuerunt derimere quaestionem: HAHNIUS (3) et WERLHOFIUS (4) quorum scripta de hoc argumento, propter modum, quo id pertractaverunt, his etiam temporibus

---

(1) Tract. de Variol. et Morbill. Cap. I. Contin. Lib. XVIII.

(2) De pulsibus. Lib. XIV. De usu partium. Comment. in Timaeam. p. IV.

(3) Variol. antiq. nunc primum e Graecis erutae 1733. Carb. pestilent. a Carbunculis s. Variolis veterum destinctus. 1736.

(4) Disquisit. de Variol. et Anthracib. 1735.

maxime laudantur. HAHNIUS autem probare tentavit Graecos sub nomine *Ἄνθρακων* intellexisse *Variolas*. Fusius scilicet indagavit Graecorum et Romanorum scriptores medicos, locos indicavit, in quibus hic tractatur morbus et probavit eos nomine *Ἀνθρακῶν* fere numquam significasse *Carbunculum verum pestilentialem*. WERLHOFIUS primo ex generalibus argumentis sibi demonstrandum proposuit veteres hunc morbum ignoravisse, quia, si hoc sibi succederet Hahnii operis refutatio non esset difficilis; deinde tamen Hahnii opus de verbo in verbum sequitur ut probaret omnes ab Hahnio allatos, ex veterum scriptis, locos non nisi ad *verum Carbunculum* pertinere. Postea quoque in alio tractatu *Hahnius* fusius opiniones suas explicavit quo demonstraret discrimen quod fecerint Graeci *Anthracem* inter et *Anthraces*.

Conamina ergo ad derimendam hancce quaestionem omni successu carebant et potius, quum ab utraque parte pro suis opinionibus argumenta allata sint tam gravia, effecerunt ut quaestio haec semper sub judice maneret. Nihilominus Werlhofii ejusque sectatorum opinio post aliquod tempus praevaluit, licet TRILLERUS (1) en PLENCISIUS (2) Hahnii defenderent sententiam, alter in disquisitione historica, alter in theoria sua de Contagio. PAULETUS (3), neutrius opinionem secutus, negat quidem *Variolas* Graecis Romanisque cognitas fuisse, sed probat eas jam seculo sexto in Francia apparuisse, hoc pro sua opinione afferens quod hoc tempore de *Variola* mentionem factum inveniret. Postea GRUNERUS et SCUDERIUS (4) litem solvere conati sunt, illo Werlhofii opinionem defendente, hoc Hahnii.

---

(1) Epist. duae de Anthracib. et variol. veterum. 1756.

(2) Opp. Med. Phys. 1762.

(3) Hist. de la petite Verole. 1768.

(4) De variol. morborumq. contagios. origine, causa cet. 1789.

SCUDERIUS quoque verisimile habuit *Variolas* ex Aethiopia in Graeciam esse translatas et pestem Atheniensem constituisse. Post aliquot annos ideas suas exposuit SPRENGELIUS (1) de *Variolarum* antiquitate et concludere videtur Variolas jam remotissimis temporibus in Arabia cognitas fuisse, quia jam AHARONIS tempore (622 p. Chr. n) satis manifeste innotuerint. WOODWILLIUS (2) contra earum ortum duxit ab anno 569 (Mecca obsessa) et refellit opinionem de prima dispersione per Europam, Expeditionum Cruciatarum tempore, quod etiam secundum MOORII (3) opinionem multo anterius locum habuisset, is tamen negare non potest nonnullas antiquorum descriptiones tam conspicue Variolis posse applicari, ut etiam peritissimi in arte hoc falli potuerint. MONRO (4) quaestionem solvere non conatus, tamen cum aliqua praedilectione facta explicat collecta, quae pro antiquitate certare videantur. BATEMANUS (5) ne minime quidem dubitare videtur, quin veteribus innotuerint tam *Variolae* quam *Morbilli* et *Scarlatina*. Celeberrimus WILLANUS (6) quoque, ultimo vitae tempore, quaestionem hanc aggressus est, quam absolvere tamen mors impedivit. Ejus opus tamen absolvit et edidit, mortui amicus ASHBY SMITHIUS. Hicce tractatus collectionem continet, quam maxime absolutam pro argumento historico veteribus variolas innotuisse, multoque ante cruciatarum expeditiones in Europam fuisse translatas. In hoc libello symptomata explicantur pestium, quae a seculo tertio ad seculum quintum p.

---

(1) Versuch e. pragm. Geschicht. d. Arzneik. 1793. Beitr. z. Geschichte d. Med. 1794.

(2) Hist. of the inocul. of the small-pox. 1796.

(3) Hist. of the sm. pox.

(4) Obs. on the diff. kind of sm. pox. 1818.

(5) Practical synopsis of cutaneous diseases. 1814.

(6) An inquiry into the antiquity of the small-pox etc. by A. SMITH. Lond. 1821.

Chr. n. in Europa grassabantur; ibi varii Galeni loci, quae de peste agunt in veram lucem proferuntur; plurimi, ex veris et spuriis Hippocratis scriptis, loci commentario illustrantur; hic exponuntur vera *Anthracum*, *Ignis sacri* cet. significatio.

Relictis variorum opinionibus de *Variolarum* antiquitate memorare etiam liceat veterum scriptorum locos, quibus designari Variolas putant nonnulli. Sunt nimirum, qui credant inter frequentes locos veteris Foederis, ubi de morbis cutaneis verbum est, multos ad variolas esse referendos. Auctore SONNERATO (1) in India varia inveniuntur argumenta maximam variolarum antiquitatem probantia; in Hindorum Mythologia nempe Dea invenitur patrona hujus labis, cujus cultus etiam nunc maximo est in honore; quod etiam ab HOLWELLIO (2) affirmatur, qui narrat in fere antiquissimo libro sanscritico, ATHAR-VEDA, cujus auctor ipse fuit BRAHMAH, mentionem esse factam de cultu et precandi formulis, quibus uti solerent *Brahmini*, quando inoculationem instituerent. Apud Sinenses quoque talis memoratur Dea, cujus cultum a remotissimus temporibus (30 Seculis) repetunt tam vulgus quam eruditi (3). Licet HIPPOCRATES, omnium antiquitatis medicorum longe celeberrimus in scriptis suis non singulatim descripserit hunc morbum, attamen in iis inveniuntur loci nonnulli, qui quidammodo eum *Variolis* comparari possent. Ita HAHNIUS, SEBIZIUS, ZACUTUS LUSITANUS al. varia *Exanthemata*, quae in variis ejus scriptis, inprimis autem in Libris de *Morbis popularibus* describuntur, *Variolas* esse credunt; inter haec praecipue ubi de *Anthracibus* agit Hippocrates, quas

(1) Voyage aux Ind. Orient.

(2) Account on the manner of inoculat. of the small-pox in the East-Indies, 1767.

(3) MOORE l. c. p. 22.

saltem probaverunt non esse *Carbunculum* aut *Anthracem* (1). Sunt etiam, qui *Pestem Atheniensem*, quae anno 428 et seqq. Athenis et in locis vicinis grassata est, variolas atque hoc malignissimae naturae fuisse, credant. Haec pestis orta erat, auctore THUCIDIDE (2) (qui nobis tam conspicuam et accuratam reliquit descriptionem, ut non prorsus dolendum sit, nullam medici cujusdam ad nos pervenisse) orta erat pestis in Aethiopia et per Aegyptum et Persarum regni partem iter faciens, subito apparuit Athenis, ubi, eodem historico monente, Medicis istius temporis prorsus ignota erat et insolita Contagionis vehementia excellebat. In romana quoque historia, a DIONYSIO HALICARNASSENSI (3), TITO LIVIO (4), DIODORO SICULO, sub nomine *Λοιμου*, *Φθοϱου*, *Pestis*, *pestilentiae* frequenter morborum Epidemicorum mentio est facta, qui diversis temporibus Romae et in aliis imperii romani regionibus grassabantur. Eorum autem plurimi verbo tantummodo commemorantur, nonnulli tamen fusius pertractantur et inter has inveniuntur, quos *Variolas* esse putant nonnulli. Sed hactenus de Historicis et breviter nunc de Medicis. Videtur HERODOTUS Lycius, qui exeunte seculo primo (p. chr. n) *Domitiano* et *Nerone* imperantibus, medicinam exercebat Romae et cujus fragmenta in AETII (5) citantur scriptis, inter varia *Exanthemata febrilia*, quae discribit, quorum curam exponit, *Variolas* forsitan quoque pertractasse. GALENUM variolarum descriptionem non reliquisse absolutam, instar argumenti

---

(1) HIPP. d. Morb. L. II. 2. 13 (ed. v. d. Linden 1655). Epidem. Lib. III. S. 3. p. 725. Lib. VI. S. 8. p. 821. Lib. IV. S. 13. p. 752. Lib. VII. S. 52. p. 872. De affect. § 35. p. 725. Epid. Lib. II. p. 684. etc.

(2) De bello pelop. Lib. II. Cap. 47—54.

(3) Hist. Rom. Lib. IV. c. 69. Lib. IX. c. 40.

(4) Lib. III. c. 5. 32. Lib. IV. 25, 30. Lib. XLI. 21, 26 cet.

(5) Tetrabil. Lib. II. serm. c. 129.

habent nonnulli, illi medico ignotas fuisse Variolas, alii contra jactantes illum praestantissimum medicum nihil ignoravisse quod ejus tempore notum esset, locos quosdam ex ejus scriptis, qui de *morbis cutaneis chronicis* et de *Carbunculo* agunt, *Variolas* designare volunt. HAHNIUS praesertim carbunculi descriptionem sic interpretatus esse videtur ut multa in Variolas caderent; loci tamen qui fortasse quodammodo ad Variolas spectarent, tam ab eo, quam ab aliis prorsus neglecti sunt (1). Antequam hanc demittamus quaestionem de ea audiamus FRANKIUM (2): si quis lethalitatem variolarum, qua pars, ut videtur, non minor duodecima morientium hoc a morbo interneeionem agnoscit, consideret: si quis oculorum obcoecationes ac venustatis humanae per horrendas cicatrices devastationem rimetur; — si morborum fere omnium hoc ex uno licet jam superato propullulantium, animo quis numerum concipiat; — si quis denique sortem super omne nunc genus humanum extensam, ac universale, quod huic morbo persolvimus tributum sedulo perpendat, mirabitur, doctos in arte viros versatosque in antiquorum lectione homines dubitasse, an morbus, de quo agimus, posterior sit tam fidis observatoribus, quibus nos imagines popularium quotquot habemus, accuratissimas debemus, quibusque negligentiae notam eo ipso inurere non verebantur, quod morbum inter omnes primum communissimumque tam oscitanter ab antiquis observatum esse assererent, ut nos tandem eo quod pictae ab ipsis imagini morbi nomen non simul subscripserint, quid demum morborum depingere contenderint, jamjam haberemus inter nos litigandum."

Quidquid autem est de antiquitate hujus morbi ineo

(1) De praes. expulsib. Lib. III. c. 4.

(2) Epitom. de Curand. hom. morb. Lib. III. Tom. II. p. 79 (Viennae 1832).

satis convenire videntur eruditi RHASEN (1) primum fuisse, qui destinctam et accuratam hujus morbi dederit descriptionem, licet ipse fateatur se compilasse vetustiorum medicorum Arabum scripta; citat enim quemdem AHARONEM (2), qui, Mohamede regnante (622 p. chr. n.) Alexandriae vixit et libros scripsit de *Variolis*. Memorat quoque Doctissimus J. J. REISKIUS (3) in Bibliotheca Lugduno-Batava manuscriptum invenisse Arabicam, in qua narratur eodem anno, quo natus est *Mohamed* (572 p. chr. n.) in terris Arabum *Variolas* et *Morbillos* comparuisse. Maxime veritati congruum videtur Variolas ex Aethiopia in Aegyptum et Arabiam translatas esse atque uno eum Mohamedis imperio late dispersas esse per plurima loca ubi antea incognitus erat morbus. Minus probabile contra est, eas post bella cum Saracenis gesta ad recuperandam terram sanctam, primum per Europam dispersas esse, quia PAULETUS ut supra memoravimus, jam mentionem factam invenit de Variola seculo sexto, atque, auctore THYSSENIO (4), jam anno 907 in nostris adfuit regionibus; sed majorem fidem meretur eorum opinio, qui statuant eas ab Arabibus, qui tunc Mauri dicebantur, ad Africae regiones maritimas et exinde etiam in Hispaniam, Portugalliam, Franciam, cet. translatas esse, quibus in regionibus magnam ediderint stragem; nihilominus bella supra memorata conduxisse videntur ad eas frequentiores reddendas seculo decimo secundo in regionibus Europae meridionalibus atque postea etiam in septentrionalibus ubi hisce temporibus satis cognitus erat

(1) L. c.

(2) Abulpharaje Hist. Dynast. p. 99.

(3) Diss. inaug. Lugd. Bat. 1746.

(4) Cf. THYSSEN Geschiedk. beschr. d. ziekt. in Nederl. 1816. p. 216. »Ik heb hiervan geene sporen in onze gewesten kunnen vinden vóór 907, wanneer ELFRIDE, Gravin van Vlaanderen, van deze ziekte herstelde."

morbus multisque mortem attulit. Ineunte seculo XVI° (1518) ad insulam *Hispaniolam* primum Variolas transtulerunt Hispani ubi maximus incolarum numerus hoc periit morbo; dein quoque in varias *Americae septentrionalis* regiones propagatae sunt ab Anglis; in *Brazilia* aliisque *Americae* regionibus usque ad annum 1643 prorsus ignotis manentibus (1). Eodem fere tempore inter *Indiae Orientalis* (2), insulae *Ceylonis*, *Mallaccae*, cet. incolas eumdem morbum propagaverunt Batavi. Seculo XVI° ad finem vergente magis universalis fieri incepit morbus in *Succia* (3) et *Dania* (4) atque ibi noxios exercuit effectus. Anno 1707 (5) tandem quoque *Islandiae* incolae eadem afficiebantur labe, qua omnes fere decedebant. Anno 1717 navis Batava, inqua pauci hoc erant affecti morbo, ex India Orientali rediens eum introduxit in *Promontorium bonae spei*, ubi tam diros exercebat effectus ut tota fere colonia incolis destitueretur.

Atque sic videmus hunc morbum omnes fere terrarum partes affecisse et ubique magis minusve diros suos exercuisse effectus.

Hujus morbi adeo egregiam et accuratam dedit descriptionem SYDENHAMUS ut BOERHAVIO monente, decies legi mereatur. Hujus auctoris doctrinam tuiti sunt et perfecerunt in nostra patria summus BOERHAVIUS ejusque discipulus SWIETENIUS atque BAGGAARTUS; in Anglia FREINDIUS, HUXHAMUS, MEADIUS; in Gallia TISOTUS; in Italia BURSERIUS; in Germania BERGERUS, STOLLIUS, HOFFMANNUS, cet; in Swecia ROSEN A ROSENSTEIN, BERGIUS, cet.

---

(1) PAULET, Hist. de la petite verole, p. 156.

(2) HELBIG, Ephemerid. nat. curios, Dec. I, anno 9, 10.

(3) B. Olaus regis ERICI XIV et JOHANNIS III medicus eas primo memoravit 1578. ROSEN A ROSENSTEIN, p. 134.

(4) In Epist. Pauli Eliae primo 1527 memoratae s. variol cf. WENDT, p. 1.

(5) NB. Secundum cl. FINN MAGNUSSEN ex annalibus Isl. pateret *variolas* jam annis 1241 et 42 cet grasatas esse in Isl. cf. WENDT, p. 2.

QUAESTIO SECUNDA.

DE PROPHYLAXI MORBI VARIOLOSI.

Variolae a tempore quo cognosci incipiebant semper erat morbus hominibus quam dirissimus non solum quia ingentem numerum necare, sed etiam eos, qui mortem evaderent corpore et mente deturpare solebant. Mirum ergo non est, morbum adeo dirum et hominibus perniciosum ac *Variolas*, medicos incitavisse ut auxilia quaererent, quibus sinon impedire, saltem mitigare possent hostem, quae auxilia multum differebant secundum opiniones quas habuerint medici de morbi indole. Sic RHASES (1) laudavit corporis munditiem, balnea, lotiones, diaetam tenuem, et medicamenta nonnulla, in primis Caphuram; GLAUBERIUS (2) multum celebravit *panacaeam* quamdam ex Antimonio, Nitrate Potassae et Sale Tartari; TRUNCONUS (3): vapores herbarum odoriferarum;

---

(1) l. c. Cap. V.

(2) Proeve over de voorbeh. der Kinderpokken, 1770, V. D. BOSCH, p. 44.

(3) Id. 246.

ETTMULLERUS (1): Tincturam Myrrhae, Mercurium dulcem cum Jalappa; praeclarus BOERHAVIUS (2) mixtionem ex Hydrargyro et Antimonio; ROSENIUS (3): Mercurium dulcem, Caphuram, cet. — Alii quoque alia proposuerunt eidem scopo dicata auxilia, inter quae tamen dignissima est, quae nominetur, quia maxime probata videbatur nempe: *Variolarum Inoculatio* sive earum infectio artificialis, quaeque non nisi sero in Europam introducta est, licet jam per multa secula usi fuerint Africae Asiaeque incolae (4).

Inoculatio autem est Variolarum lymphae in sanorum corpora introductio, hocce proposito, ut oriatur morbus variolosus benignus et regularis, qui praecaveret contra infectionem naturalem, quae excipere posset minus benignae characteris morbum. Licet tempus ignoremus, quo primum institueretur *Inoculatio*, tamen constat eam remotissimis jam temporibus instituisse gentes supradictas. Ex *Circassia* dispergebatur ad *Graeciam*, ubi primum inter Mohamedis sectatores propter eorum praedestinationis fidem paucorum tulit suffragium; anno 1672 vetula quaedam Thessalis eam in *Constantinopolin* introduxit ubi non prius universalis est facta, nisi tempere (1701) quo ibi Variolarum Epidemia horrenda grassabatur, inqua efficax suus apparuit effectus, quia nullus eorum qui Inoculationem subiissent, moriebantur, contra fere omnibus, qui morbo via naturali afficiebantur, pereuntibus.

Anno 1713 doctissimus TIMONIUS, qui tunc temporis

(1) Sendschreiben v. d. ausrotting der Kinderpocken, Cas Medicus, 1763, p. 89.

(2) Aphor. 1392.

(3) Ziekte der Kinder. (Sandifort) 363.

(4) Voyage de LA MOTTRAYE, Philosoph. transact. N°. 339. Lettres edif. et curieuses du PERE D'ENTRECOLLE.

medicinam excercebat Constantinopoli et pluries viderat Inoculationis effieaeiam primus de ea eertiorem fceit eamque quam maxime allaudavit WOODWARDIO, medieo Londinensi; quo tandem quoque in Europam pervenit exeultam. Timonii laudes post aliquot tempus affirmavit egregia Legati, apud aulam Tureicam, uxor MARY WORTHLEY MONTAGUE (1) quae ipsa Inoculationem subire jusserat filium suum atque redux in Anglia quoque filiam. Plurimi in Anglia, atque inter eos nobilissimi, timore pereulsi, ob diros effectus, quos exercere solebant Variolae praeelarae hujus feminae imitabantur exemplum. Nihilominus plurimi inter Medicos contra Inoeulationem afferebant argumenta; sed, hoe tempore Londini Epidemiee grassantibus Variolis atque regis Angliae filia hoe morbo graviter deeumbente, regina a marito regio petiit ut aliis suis filiis insitionem Variolarum subire liceret, quibus preeibus priusquam vinceretur rex experimenti causa, septem capitis damnatos eam subire jussit; quod tali eum eventu suecessit ut sex miti affieerentur morbo, unus contra, qui naturali via, jam ante Variolis affeetus fuerit, prorsus intaetus maneret (2); quo felieiter peraeto, regis filiae eandem subierunt operationem neque minus feliei eum eventu; quorum exempla postea bene multi imitabantur. Hoece tempore quoque eam tuebantur et instituebant peritissimi in Anglia Mediei: H. SLOANE, FREINDIUS, MEADIUS, FULLERUS, JURINUS, KIRCKPATRICKIUS multique alii atque per varias expergebatur Angliae regiones. Magis magisque universalius fieri ineipiebat Inoeulatio donee Medici nonnulli plurimique Theologi eam improbare tentabantur, quod tantum exeereebat effeetum ut A°. 1729 fere prorsus relieta videretur. Postea tamen, Epidemiis Variolarum

(1) Lettre XXXI.

(2) R. MEAD, de Variolis, C. V.

grassantibus in honorem restituta est et per longum tempus probata manebat in Anglia eam intuentibus praesertim SUTTONIO, DIMSDALIO, cet.

Si jam in Anglia tardos fecit progressus Variolarum Insitio in Francia etiam majores superandas habebat difficultates; in haece regione nimirum non utique in Anglia instituebantur ad ejus efficaciam probandam vel improbandam, experimenta, sed Theologiae facultatis (*La Sorbonne*) decreto factum illicitum judicata, fere universe improbata est (1). Nonnulli tamen Medici (DODARTUS, CHIRACUS, HELVETIUS, FALCONNETUS, ASTRUCUS, cet.) eam nihil ominus instituebant, quosque quam maxime tuebatur PHILIPPUS AURELIAE DUX, tunc temporis *Franciae procurator* (*Regent*), qui etiam duos filios Inoculationem subire jussit, quo tamen mortuo (1723) atque HECQUETO (2) magna eum vehementia in ea praejudicato, fere prorsus demissa erat, donec Anno 1750 LA CONDAMINIUS eam in scripto suo de Inoculatione (3) maxima laude celebrabat, omnia enervans, quae ei objectabantur ejusque praestantiam defendens, ut universe approbaretur et ab omnibus fere Medicis, ut efficax, institueretur atque a facultate Theologica revocaretur decretum. Tandem quoque GANDOGERUS DE FOIGNY suum edidit opus in quo omnia laudabat Insitionis beneficia; progressa temporis etiam multae ortae sunt lites de hujus operationis efficacia et praestantia inter *Facultatis Medicae Parisiensis Socios*.

Anno quoque 1721 haec Insitio ex *Anglia* in *Americam Septentrionalem* translata est ubi, grassantibus Variolis, MATHERUM primum habebat admonitorem cujus consilium secutus est BOYLSTONUS; multis tamen eorum,

(1) GIRTANNER, u. d. Krankh. d. Kind. p. 193.

(2) Raison de doute contre l'inocul.

(3) Mem. s. l'inocul. de la petite verole.

in quibus hic insitionem instituerat, mortuis, ceteri Medici ab ea abstinebant operatione neque eam susciepiebant nisi Anno 1738, quo horrenda Variolarum Epidemia, fere omnes Variolosi periebant, ab hoc inde tempore nova instituebantur experimenta atque feliciore cum eventu, ita ut lethalitas manifeste diminuta appareret.

Licet summus BOERHAVIUS ad finem Aph. 1403 habeat: „*Prophylaxis insitiva videtur satis certa tutaque*" (1), eam ipse numquam instituisse neque discipulis suasisse videtur atque Swietenio momente non nisi 18 circiter annos post ejus mortem in patria nostra increbescere cepit. TRONCHINUS (2) autem, medicus Amsteledamensis ejus primum in filium periculum fecit (A°. 1748) felici cum eventu; ejusque exemplum tamen non imitabantur Medici nisi Anno 1754 quo Doctissimus SCHWENCKE eam instituere incipiebat *Hagae-Comitis* atque clarissimus GAUBIUS Anno sequente *Lugduni-Batavorum*, quorum exempla tamen nonmulti imitabantur in aliis urbibus et licet *Swolliae* doctissimus STOLTIUS et *Ultrajecti* cl. VOLTELENUS felici cum eventu Inoculationem instituerent, tamen effectus in Epidemiis non excercere videbatur manifestos ita ut *Hagae-Comitis*, *Harlemi* et postea quoque *Lugduni-Batavorum* et *Amstelodami* prohiberetur (quod decretum tamen *Hagae-Comitis* A°. 1782 revocatum est). Ab hoc tempore tamen paullo majore cum successu excercebatur inprimis CAMPERI auspiciis, tamen non exercens, neque probans efficaciam in diminuendo morbo aut eum benigniorem reddendo (3).

In *Italia* Anno 1750, Epidemia variolarum grassante,

---

(1) In prima editione Aphorismorum non adest hoc (1709), verum in editione tertia (1722) jam reperitur.

(2) THYSSEN, l. c. p. 219.

(3) THYSSEN, l. c. 219, 220.

in qua omnes fere periebant infantes, primis institutis experimentis et LA CONDAMINIO, iter faciente per hanc regionem, cum magna laude, efferente, statim multorum tulit suffragium et fere universe approbata est Inoculatio.

In *Helvetia*, ubi non nisi Anno 1756 primum instituebatur Variolarum Insitio, magnum quoque tulit suffragium atque praeter TRONCHINUM, ad eam universalem reddendam multum attulerunt TISSOTUS, HALLERUS, BERNALLOVUS.

A doct. MAITLAND in *Germaniam* translata, HENRICUS Hanoveriae princeps eam primum subiebat et post eum multi alii inter nobiles atque universe paucae ibi ei objectabantur difficultates. FREDERICUS MAGNUS cujuscumque boni hujus quoque instituti, in *Prussia* erat patronus; ita ut A°. 1764 *Berolini* experimenta instituerentur atque tali eum effectu ut satis facile reddita sit universalis. Quum in *Austria* celeberrimus HAENIUS (1) huic quam maxime obstaret praesidio usque ad annum 1764 paucissima tantum tulit suffragia, postea tamen, factis in 65 orphanis et aliis, experimentis majorem habebat successum, ita ut etiam Imperatrix, quae antea jam Variolis erat affecta, liberos suos Insitionem subire jussit. SWIETONIUS tamen in Comm. in Aphorismo 1403 varias recenset rationes quae eum permoverint ut nemini Variolarum Insitionem suasisset.

In regionibus Europae Septentrionalibus *Dania*, *Swecia* celeres fecit progressus ad quod LACONDAMINII tractatus, in fere omnes linguas versus, multum conduxit; non utique in Anglia et in Francia Theologi ei obstabant sed contra multum ei adjuvabant. In Dania BERGERUS et HENSLERUS, in Swecia SCHULZIUS, ROSENIUS, BERGIUS, al. eam quam maxime tuiti sunt, quibus adjungi potest regum utrius-

(1) Ratio med. T. IX.

que regni patrocinium; ita ut in nulla Europae regione minora superanda haberet incommoda (1).

CATHARINA II, Russiae Imperatrix prima fuit quae A°. 1768 in suo Imperio Insitionem subiit; ejus exemplum quoque celeriter imitati sunt ejus filius plurimique inter nobiles aliique ita ut satis facile per totum imperium divulgeretur et acciperetur.

In *Hispania* contra tantas experta est difficultates ut, quum jam diu in ceteris regionibus probaretur ibi fere prorsus innota esset, donec, Variolarum Epidemia grassante (1791) Doct. COIGNA eam experiretur et probatam inveniret; quo feliciter facto, Rex filios Inoculari jussit atque per totum regnum divulgari.

Praesidium ergo hoc, pro isto tempore satis prophylacticum in fere omnibus Europae, Asiae, cet; partibus universe redditum, hic majora, illic minora superanda habebat incommoda.

Non in omnibus regionibus autem eadem adhibebatur Inoculandi methodus; *Sinenses* (2) ita Gossypii filum in pustularum Variolosi pure induere atque hoc inoculandorum naribus inducere solebant; pater D'ENTRECOLLES tamen monente aliam etiam adhibebant rationem, hoc est: pustularum crustulas siccatas in pulvere redactas naribus inferebant (3). In *Bengalia* et *Indostan* filum bombaceum pure imbutum et acu instructum surarum cuti introducebatur (setacei modo) et post aliquot dies removebatur (4). HOLWELLIO tamen monente cutis per aliquot tempus fricabatur eique instituebantur vulnuscula, quibus imponebatur bombax pure varioloso atque aqua e

(1) WENDT, Beitr. z Geschicht. d. Mensch. pocken etc. p. 4. ROSEN, I. 324.

(2) KIRKPATRICK, on Inocul.

(3) Lettres edifiant, T. XX.

(4) CHAIS, Essai apol. de l'inoculation.

Gangis fluvio imbutus, cui agendi rationi addebantur formulae nonnullae e Libro quodam Sacro (1). In variis *Africae* regionibus hanc adhibere solebant rationem: inoculandus ad variolosum quemdam ducebatur, ex cujus pustularum maxime evoluta, ab inoculatore capiebatur puris guttula, quae vulnusculis introducebatur, utriusque manus pollicem et indicem inter, factis, quaeque obtegebantur linteo quodam (2). In *Nubia* tamen, feminae, a quibus institui solebat Insitio, variolosi brachium cingebant linteola quadam donec pure satis esset imbuta, tunc eam removebant et inoculandi brachium câ circumligabant (3). In *Circassia* et *Georgia*, ubi vetulae Insitionem exercebant, acus adhibebantur, quibus vulnuscula cuti inficiebantur ex quibus sanguini stillanti admiscebatur pus e Variolis sumtum (4). In *Europae* regionibus autem sequentes inprimis inoculandi methodi in usu fuerunt: Vesicantis ope a cute sejungebatur epidermis, cui apponebantur fila pure varioloso imbuta vel variolarum crustulae siccatae. Filum pure imbibitum per cutim ducebatur et statim removebatur. Scalpelli, pure madefacti, ope incisiones cuti inficiebantur (Dimsdalius). Acu, pure madifacto, cutis pungebatur (Gatti). Crustae pustularum in pulvere redactae incisionibus in cute factis, introducebantur. Setacei instar filum pure madefactum trans cutim ducebatur ibique per aliquot dies remanebat. In Anglia quoque Sinensium methodus tentata est, quae tamen majora afferrebat pericula; inter 7 capitis damnatos in quibus, ut supra me-

(1) Lond. Chronicle.

(2) KIRKPATRICK, l. c. p. 108.

(3) Voyage de Bruce aux Sources du Nil, T. IV, Liv. VIII, Ch. IX, p. 557.

(4) Voyage de LA MOTTRAYE, l. c.

moravimus, inoculationis periculum factum est, adolescentula erat, in qua sinensium morem ipse tentavit Meadius atque hoc eo cum effectu ut multo magis aegrotavit quam ceteri.

Multa certe favere videbantur Variolarum insitioni; affirmabatur enim a fide dignissimis rarissime contingere, ut a Variolis insitiis, quis moreretur, contra mortem frequenter sequi Variolas naturales; statuebatur decursum Variolarum post insitionem semper mitem esse omnique vacare periculo; nihil metuendum esse de venustae formae deturpatione, cui adeo ceterum insidiosus erat ille morbus; nec ophthalmias, furunculos aliasque molestas sequelas observari post Insitionem; imo nequidem febrim secundariam adesse, quae Variolas naturales, si ut cunque numerosae fuerint, comitari solet; magnam quoque utilitatem habere videbatur, quod Medicus illud aetatis tempus eligere possit, quod manifestissime faveret huic morbo superando, et illam anni tempestatem, qua facilius hic morbus toleretur; verum et contagium per insitionem poterat applicari, dum perfecta aderat sanitas, si quid in sanitate deficeret poterat illud per artem emendari; Variolae contra, dum epidemice grassantur passim solent aggredi illas, qui morbum hunc nondum passi sunt, cum nulli aetati pareat, et quandoque dum alio morbo praegresso fractae fuerunt vires; vel et gravidas, puerperas, cet. adoriri potest; per Insitionem autem levi cum molestia et minori adhuc cum periculo redimeretur aeternus ille metus tetri et totius periculosi morbi; nihil enim a recidiva metuendum esse statuebatur et comprobabatur a bene multis in arte peritissimis. Haec Insitionis commoda plurimi refutabant, incommoda explicantes varia aliasque rationes, cur ab ea abstinendos esse putabant: aliorum morborum nempe

seminia in pure varioloso latentia communicari posse corpori humano per Insitionem; plura dari exempla rediisse veras Variolas post Insitionem tentatam sive illa successu caruerit sive Variolas solito tempore excitaverat (1); si extra Epidemiam tentaretur Insitio semper metum esse ne contagium per hanc rationem dispergeretur; infantes Insitione mori posse (2); in nonnullis regionibus, ut e relationibus statisticis patebat, post introductam Insitionem auctum esse defunctorum numerum (3); non tantum esse discrimen quod pertinet ad mortuorum numerum inter Variolas insitias et naturales, ac quidem asseruerunt plures (4); defunctorum numerum majorem esse in Variolis naturalibus magna pro parte dependere, quod non nisi maxime sani insitionem subirent; tandem quoque (a Theologis inprimis) incongruum esse Dei consiliis et legibus atque magis arti Magicae quam medicinae principiis respondere neque licere praecavendo uno morbo procreare alium, cet.

Variolarum Insitio ergo actio erat, quae tot habebat commoda, quot incommoda, cujus sequelae semper erant dubiae, quaeque hominibus benigna sed etiam funesta imo et lethalis esse poterat.

Quum autem ista Variolarum Insitio, inde ab initio Seculi XVIII[i] in Europa exercita, contra hanc exitiosissimam pestem, anceps tantummodo et periculi haud expers praesidium praeberet, exeunte eodem seculo, in Anglia, ubi inoculandi ars primum pedem fixerat, novum praesidium casu fortuito suppeditatum, inclaruit; inventa

---

(1) D. HAAN, Ratio Med. T. IX. 261.

(2) Schlotsersbriefen, T. II. S. 274. Hanov. Magaz. 1778. N°. 4.

(3) D. HAAN, Ratio Med. Lib. III. 134. ROSIER, Journal de Physique, 1776. T. VII. p. 66.

(4) V. SWIETEN, l c. 145.

nimirum erat et eodem Anno (1796) primum suscepta ab EDUARDO JENNERO *Inoculatio Variolarum Vaccinarum.*

Observaverat quippe celeberrimus JENNERUS, medicus in urbe Berkeley Ducatus »*Glouchestershire*," cujus immortale nomen cuivis notum est, morbum quemdam in vaccarum uberibus obvenire pustulosum, a rusticis similitudinis causa *Variolae Vaccinae*, Anglice *Cowpox*, nuncupatum eumque haud raro hominibus per contactum impertiri, unde ii a Variolarum humanarum infectione immunes arbitrabantur. Morbus ille apparet in vaccarum uberibus et papillis sub pustularum inaequalium forma, quae lato circumdantur halone. Saepe iis, qui vaccas istas mulgent aegrotas circa manuum articulos et digitorum apices, inprimis si vulnuscula ibi adsunt, parvae papulae s. Variolae erumpunt, quae celeriter crescentes, in suppurationem denique transeunt; simili modo in corporis partibus, per incautas manuum affectarum contrectationes ejusmodi oriuntur pustulae.

Quum mirabilis hujus morbi vis, contra Variolas tuendi, inter vulgum suae provinciae tam nota et indubitata esset, haud irritum duxit JÉNNERUS, accuratius in hanc rem inquirere; et profecto mox certior fiebat, omnes illos, quotquot examinaret, qui Variolas vaccinas aliquando laboraverant ab humanis liberos mansisse, adeo ut certissima veri haberet indicia in viginti et pluribus ejusmodi hominibus, experimenta Inoculationis Variolarum humanarum, repetitis vicibus, instituit et reapse nullus omnium infectus est. Hinc denique divinavit vir egregius, annon eodem modo, quo Variolae humanae inocularentur, etiam hic morbus inoculari posset? Et revera mox ejusmodi tentamen d. 14 Maj. 1796 institutum, speratissimum habuit eventum.

Multum tamen abest, ut JENNERUS primus fuerit, qui

hunc vaccarum morbum ejusque vim praemunientem in variolas humanas, detegeret; jam diu inter oeconomas enim et rusticos Angliae non solum sed etiam aliarum Europae regionum constitit, quoscumque, qui Variolas vaccinas passi fuissent, a Variolis humanis immunes manere.

In Anglia SUTTONUS et FEWSTERUS societati medicorum Londinensi, jam Anno 1765 renunciaverant sese, multis experimentis institutis, certiores esse factos, in homines, Variolis vaccinis olim correptos, Inoculationem Variolarum humanarum nullam omnino exercere vim; videtur quoque Anno 1781 NOSHIUS quidam suo filio aliisque infantibus inoculavisse vacciolas; neque minus hisce addi meretur J. ADAMS, qui in Libro (1) Anno 1795 edito experimenta sua retulit. In Germania quoque auctor quidam anonymus multo ante Jennerum in Variolas Vaccinas, tamquam praesidium contra humanas animum attendit (2). Primas vacciolarum Insitiones in Holsatia instituisse videtur, Anno 1791, ludimagister nomine PLETT (3), in tribus infantibus, quod tamen tunc temporis non divulgatum est. Quae si jam ita sunt, tamen viro celeberrimo E. JENNERO gloria competit immortalis, Insitionem Variolarum Vaccinarum contra Variolas humanas prophy-

(1) Observ. on morbid poisons, phagad. et cancer.

(2) Algem. Unterhalt. v. J. 1769, Götting. St. 39. p. 306, 307.

(3) NORD: Archif, Bd. III. St. 1. p. 241. Bd. V. St. 2. p. 63—67. *Vacciolarum Inoculatio* quoque remotissimis temporibus cognita fuisse dicitur Indianis, quod pateret ex libro quodam sancritico nomine: *Sacteya-Grantham* cujus auctor fuit *Dhanvatari*. Cf. Frories Notiz. 1826. Nov. N°. 327.

Auctore HUMBOLDTIO, Novae Hispaniae monticolis quoque Vacciolarum vis tutelaris in Variolas humanas innotuit antequam in Europae regioni bus fuit cognita. Cf. Essai politique sur la Royaume de la nouvelle Espagne.

laxin magis universaliter judicavisse et in totum gentis humanae usum atque salutem ingeniose convertere tentavisse.

Post illa, quae jam fecerat Jennerus, mox innumera alia instituit experimenta, quo certius perspiceret inventi sui utilitatem; atque re per biennium sedulo tractata atque probata, tandem consilium cepit inventa sua evulganda in Diario »*Philosophical transactions*" quem tractatum tamen non acceptum propter opiniones quas continerct, non satis probatas, publicum reddidit libro, qui Anno 1798 prodiit Londini (1); hocce opusculo nec non aliis, quae paulo post prodiit, multi inter Medicos, cum in Anglia tum in aliis regionibus, impellebantur ut *Variolas vaccinas*, insitione hominibus communicarent adeoque propriis periculis experirentur num, morbo excitando mitissimo, funestum utique malum certo profligare possent.

Igitur eodem etiam Anno (1798) in Anglia Medici bene multi ut: Doctissimi PEARSONUS (2), WOODWILLIUS (3), AIKINUS, H. JENNERUS, Eduardi e fratre cognatus aliique, omni assiduitate omnique strenuitate, qua inventum tam salutiferum dignum erat, permulta et diversa instituerunt experimenta, quibus opus esset ad illud perfecte illustrandum. Sequente anno Societas Medica Londinensis quaestionem proposuit: *de Variolarum vaccinarum origine earumque a variolis humanis differentia, effectu et vi perservatrice.* Eodem anno ad finem vergente Institutum, quo Vacciolarum inoculatio promoveretur, Lon-

(1) An Inquiry into the causes and effects of the *Variolae vaccinae*, a Disease discovered in some of the western countries of England, cet. Lond. 1798.

FURTHER observ. on the *Variol. vacc.* 1799.

A continuation of facts and obs. 1800.

(2) An inquiry concern. the history of the *Cowpox*. cet 1798.

(3) Reports of a series of Inocul. 1799.

dini fundatum est, cujus observationes aeque ac alius Societatis (*Royal Jennerian Society*) eidem scopo dicatae, in lucem editae, rem quam maxime illustrarunt et divulgarunt. Praeterea omnes observationes in eo conspirabant, morbum, per Vacciolarum insitionem excitatum, admodum levem esse neque eum vitae descrimine umquam conjunctum; eruptionem item pustularum, ut plurimum ad insitionis locum restringi, denique infectionem non nisi per lymphae transplantationem ex uno corpore in alterum adduci. Jam felix ab omni parte eventus efficiebat, ut incredibili celeritate per universum Brittaniae regnum, donum istud divinum fuerit dispersum, ut omnes fere Medici Vacciolarum vim prophylacticam agnoscerent atque tandem eximius ille JENNERUS laude atque remuneratione publica cumulatus, aeternam reportavit gloriam.

Novae inventionis fama mox per omnes reliquas Europae regiones volavit et haud minorem, quam in ipsa patria, movit admirationem. Nulla autem fuit regio ubi nova inoculatio plures habuit sectatores quam in Germania. Prima vaccinatio fiebat Vindebonae A°. 1799, materia ex Anglia transmissa, a doctissimo ALOYSIO CARENO (1) et feliciter successit. Chirurgus bene meritus STROMEYERUS et praeclarus BALLHORNIUS (2) primi fuerunt, qui Variolas Vaccinas non tantum in Hanoveria, sed etiam suis scriptis per totam Germaniam propagaverunt. Numerus virorum doctissimorum, qui Vacciolarum inoculationem amplectebantur, quam maximus erat; inter omnes Germaniae medicos praecipue dignus est, qui nominetur celeberrimus JOHANNES DE CARRO (3), medicus Vindebonensis, qui

(1) Salzb. Med. Chir. Zeit. B. I. 1799.

(2) BALLHORN et STROMEIJER, Traité de l'inocul. de la vaccine, 1801.

(3) J. DECARRO, Observ. et experiences sur l'inc. de la vaccine, 1801.

prima fecit Vaccinationis pericula in propriis suis infantibus. Brevi tempore post ex una urbe in alteram migrans, in omnibus fere Germaniae partibus gratissime fuit accepta et reges, principes, gubernatores insigne quantum contulerunt ad hoc propagandum beneficium ex quo toti generi humano tantum salutis crescere videbatur. Ubique idem effectus ubique eadem benignitas et levitas morbi.

Etiam in Francia Medici ad Variolas vaccinas attendebant et Parisiis anno 1799 societas propagandae vaccinationis sese conjunxit, auspiciis celeberrimorum medicorum ut: PINELLIUS, LEROUX, PARFAITUS, SALMADIUS, DOUSSIN-DUBREUIL, cet., quae societas viro doctissimo PEARSONO litteras scripsit, quibus materiem vaccinam, nec non de vaccinatione praecepta quaedam peterent.

Vaccinatione in Francia peracta, eventus expectationi omnino respondebat (1) et nomine istius societatis THOURETUS observationes in lucem edidit. Postea magis magisque propagabatur Vacciolarum inoculatio praesertim postquam Doctissimus AUBETUS Londino rediens observationes in Nosocomio Londini factas, publici juris fecerat (2). Praeter supradictos HUSSONIUS, RANQUESUS, DEDIERIUS, CHAQUE, MORAVIUS cet. initio multum contulerunt adpromovendam Vaccinationem.

Nostra quoque in patria novum illud inventum lubenter fuit acceptum. Roterodami primus fuit doct. L. DAVIDS, qui, accepta materia vaccina a viro docto MARSHALL, die 17 Octobris 1799 vaccinationem instituerit et anno sequenti quid expertus fuerit, in lucem ediderit (3). Istius modi

(1) Gazett. National. (22 Praireal an VIII).

(2) Rapport sur la vaccine ou reponse aux questions de l'Ecole de Medicine de Paris, 1801.

(3) Nieuwe Alg. Konst- en Letterb. 1800. p. 21.

observatione evulgata non potuit quin plures inter nostrates viri celeberrimi et doctissimi excitarentur ut rem ulterius propagarent. Praeter doctissimum DAVIDS Roterodami etiam viri docti VAN NOORDEN, TEN HAAF, OPDORP, GRAM, DUVIGNEAU, VAN HATTEM ect., allaboraverunt, ut materiem acquirerent, qua, post aliquot impedimenta e Nosocomio Londinensi accepta, anno 1800, plures inoculati sunt eo eventu ut suo tempore pustulae prodirent et morbus rite procederet. Horum exemplum, ad propagandum praesidium hominibus tam salutiferum, in aliis urbibus imitati sunt varii celebres in arte viri. Ita Hagae-Comitis doctissimi DIBBETZ et ONTIJD plurimum conduxerunt deque insitione nova observationes ediderunt. In Frisia clarissimus MULDERUS primas instituit bono eum eventu insitiones, Anno 1800, habita simul Lectione de *Variolis Vaccinis;* Groningae praeclarus THOMASSEN A THUÈSSINK eam non tantum propagavit sed etiam hac de re observationes promulgavit egregias. Amsteledami, ubi primis hujus inventi temporibus Societas fundabatur, cujus scopus erat insitionem vacciolarum inter pauperes inprimis propagandi, clarissimus GERARDUS VROLIK, doctissimi C. H. à ROY, HAAKMAN, YPEY, THIEMMEN, HUSSEM, ect. quam maxime hoc tuiti sunt et propagaverunt beneficium. Clarissimus in Academia Ultrajectina MATTHIAS VAN GEUNS, quem, inter plures alios, litteras misit praestantissimus VAN DER PALM, ut rem inquireret, huic, Anno 1801, responsum dedit: novam Encheiresin non nimis avide arripiendam neque tamen rejiciendam esse, sed omnia phaenomena sedulo esse investiganda ut de praestantia judicari possit (1). Nominandus etiam est doctissimus VAN DEN BOSCH qui Harlemi vaccinationis erat patronus eamque quam maxime pro-

---

(1) De waardij der Koep. overwogen enz., in het Geneesk. Magaz. I St. p. 59.

movit et propagavit. In variis quoque urbibus ut Roterodami, Harlemi cet. Societates fundatae sunt ad vacciolarum insitionem inter pauperes introducendam et sic magis magisque per nostram patriam insitio fuit provulgata et satis celeres fecit progressus.

Neque minus quam in supra memoratis Europae regionibus, in Italia nova Vacciolarum inoculatio grato animo accipiebatur; non tantum medici eam instituebant sed magistratus quoque eam quam maxime promovebant atque Neapoli rex institutum ad vacciolas inserendas fundari jussit Anno 1801. Inter alios nominandi sunt, qui ei quam maxime favebant Medicus celeberrimus SACCO, Paduensis Professor TAURENGO et doctissimus BRERA. In Florensa, Pisa nec non Tuscia magnum coeli donum primo despreverunt, postea tamen ceterarum Italiae partium exemplum imitati sunt.

In Hispania quoque hoc praesidium introductum et adhibitum quam maxime regis impulsu dispergebatur; in altissimis montibus aeque ac in abditis vallibus succedebat et eventus exspectationi respondebat; ita ut a mense Decembris Anni 1800 ad mensem Septembris anni sequentis, in sola Catalonia, 7000 homines fuerint vaccinati (1).

Neque minores fecit progressus in Russia hocce novum praesidium; WEICKARDII tamen, qui primum ibi insitionem instituere conatus est, experimenta male succedebant, meliores contra successus habebant PRESCOTII, qui ex Anglia acceperat materiem vaccinam, experimenta. Ipsa Caesaris mater nec non nobilissima comes SCHUWALOW etiam multum conduxerunt ad insitionem hanc propagandam.

In Swecia et Dania, inprimis in ejus Metropoli Hafniae satis facile dispergebatur nova haec inoculandi ratio;

(1) Alg. Konst- en Letterb. 1802. N°. 20. p. 306.

WINSLOWIUS nempe, qui Anno 1801 a JENNERO ipso materiam accepit vaccinam, hujus prima felici eum eventu, pericula fecit, cujus exemplum mox imitabantur bene multi alii Medici et nova insitio jam celeres ibi fecit progressus.

Novum praesidium mox ab Anglis in colonias suas Indicas tam Orientalem quam occidentalem, indeque in plures alias terrae partes, translatum est, ita ut Anglis praeter gloriam inventae vaccinationis etiam propter ejus propagationem meritissima debeatur laus.

Inter primarios hujus praesidii patronos in America memorandi sunt celeberrimus WAATERHOUZ (1) nec non doctissimus REDMAN CONE (2), qui Philadelphiae egregias suas ediderunt observations Anno 1802. Successus ibi eximius erat ita ut cum ardore propagata sit.

In Colonia Bombay a viris doctissimis MOIR et SCOT insitionis pericula felicissimo eventu facta, magnam tulerunt incolarum aestimationem. Ex Bombay ad alias Angliae Colonias translata est atque ubique grato animo accepta insitio, ita ut in Insula Ceylone, vaccinatione introducta, omnis insitio variolarum humanarum statim interdicta et prohibita sit.

Anno quoque 1803 Medicus Hispanus FRANCISCUS XAVIERIUS DE BALMIS circa universam terram iter suscepit philanthropicum. Die 30 Nov. ejusdem anni profectus et 22 pueris, qui variolas nondum superaverant, in navem assumtis, quos sensim sensimque inoculando, lympham recentem in ipso itinere reservaret, universae Americae novum praesidium communicavit ac denique post tres annos ab insulis Philippensibus in patriam rediit (3).

---

(1) Success of vaccine Inocul. (Med. et Phys. Journal), Vol. IX. p. 96.

(2) Practic. Observations in the vacc. etc. 1802.

(3) Salzb. Med. Chirurg. Zeit. 1807. I. p. 12.

Praeterquam jam ab initio hujus inventi ortae erant inter viros doctos dissensiones de vaccinationis phaenomenis, idem huic praesidio accedit, quod cuivis rei bonae atque egregiae accidere solet: non defecerunt obtrectatores, qui eam infutarent.

Brevi post quam JENNERUS inquisitiones suas de Variolis vaccinis in lucem protulerat in Anglia aliisque regionibus inter alias agitata est quaestio de pustularum in locis ab insitione remotis praesentia vel absentia. JENNERUS nimirum dixerat Variolas vaccinas istius modi eruptionem non habere comitem; WOODWILLIUS contra fere semper pustulas, Variolis non absimiles observabat, quod PEARSONUS quoque aliquando animadvertebat, ex quo JENNERUS deducebat (1) materiam vaccinam, qua illi Medici utebantur materia variolosa esse inquinatam vel illos, in quibus talis proveniret eruptio, jam ante vaccinationem contagio varioloso esse infectos; WOODWILLIUS nimirum primas insitiones instituebat in Nosocomio ubi plures, morbo Varioloso laborantes, una jacerent; Medici quoque, qui in urbe insitiones faciebant et materiam vaccinam a Woodwillio acceperant hujus observationes saepissime affirmabant; qui contra in rure erant Medici nullas fere tales animadvertebantur eruptiones.

Sensim vero sensimque eruptiones etiam in urbe minuebantur et ipse WOODWILLIUS, factis experimentis sese erravisse vidit, quod postea palam confessus est (2).

In Germania quoque hac de re dissentiebant Viri docti. Nonnulli nimirum statuebant nisi accessisset pustularum eruptio, Variolas vaccinas contra Epidemiam sequentem non valere (Materia a JENNERO missa pauciores produxit

---

(1) JENNER's Continuat. of Facts. cet. 1800.

(2) Obs. on Cowpox, Lond. 1800.

eruptiones, quam illa a PEARSONO accepta, qui materiam in urbe collectam transmiserat) (1).

Mox tamen patuit pustularum eruptionem ab insitionis locis remotam non esse signum Variolarum vaccinarum characteristicum, sed morbum accessorium.

In Anglia non multas contra novam Inoculandi methodum fecerunt objectiones; scripta enim quae in hac regione evulgata sunt, magna pro parte satyrae sunt.

Inter principes in Francia adversariorum numerandus est VAUMIUS, qui nonnulla scripta contra Variolas Vaccinas edidit, quae aeque ac VERDIERII, CHAPPONIS, MOULETI parvi aestimabantur.

In Germania celeberrimus HUFELANDUS ne aliquid animale vaccinatione hominibus transferri posset, timebat; quae opinio refutata est atque postea experimenta timorem superfluam fuisse satis superque ostenderunt; ab ipso celeberrimo Viro postea quoque relicta est (2).

Inter graves novae Insitionis adversarios ponendus est MARCUS HERZ, Medicus Berolinensis, cujus opusculum, quod edidit (3), pulcherrimas continet observationes de differentia quae est inter Variolas vaccinas et humanas. Hujus objectionibus tamen nonnulli statim sese opponebant viri doctissimi, inter quos inprimis dignus est, qui citetur J. E. ARONSON.

Praeter hos ex adversariorum partibus eminent MATHURISKA, MULLERUS, LEROY, WEDEKINDUS, SCHEFFERUS, EHRMANNUS, plurimique in variis regionibus alii majoris minorisve momenti objectiones, afferrentes.

En! brevis vaccinationis historia, inde ab ejus inventione donec non solum per universam Europam sed per

---

(1) HUFEL. Journ. Bd. X. St. 3.

(2) HUFEL l. c.

(3) Ueber die Brutal-impfung etc. HUFEL. Journ. XII. St. 1. p. 1—110.

omnes fere terrae partes innotuerit atque introducta sit, Breve temporis spatium, quod quatuor vel ad summum sex annis expletur, sufficit, ad ejusmodi beneficium, quod jam diu frustra desiderabatur, toti generi humano communicandum.

Variolae, post introductam vacciolarum Insitionem, sensim sensimque rarius grassari incipiebant et si apparebant istos inprimis afficere solebant, qui vel negligentiae causa vel praejudicata opinione Insitionem non subiissent, illis qui eam subierant plerumque liberis manentibus. Tandem in nonnullis regionibus Europae vacciolae prorsus evanuisse videbantur.

Vacciolas ergo adversus Variolas humanas praemunire fere extra omne dubium acceptum erat, licet haud negari possit post praegressam vaccinae insitionem Variolas in plurimis rediisse, qualem casum jam ipse memoravit JENNERUS (1) quodque postea praeter in Anglia in aliis quoque regionibus satis frequenter observatum est, qualesque casus, qui usque ad annum 1823, in variis terrae partibus provenerunt collegit et conscripsit cl. LUDERS in opere suo egregio de hoc argumento (2). Quodsi jam a primordio inventae vaccinationis pauci casus occurerent, inter multa millia vaccinatorum nonnullos nihilominus a variolis posthac corripi, id parvi pendendum erat, iis casibus experientia non minus confirmatis, ubi ipsae Variolae, licet rarius, unum eundemque hominem bis vel adeo ter invaderent. Recentius tamen hi casus infausti tam crebo ubique occurrerunt, ut omnium attentio in hanc rem conversa sit. Diversissima tamen observata est ratio inter homines vaccinatos et non vaccinatos, qui

(1) L. c.

(2) Versuch einer kritisch Geschichte der bei vaccinirt. beobachten Menschenbl. Altona 1824.

Variolis correpti sunt; in diversis regionibus ita tamen ut, quo cautius et religiosius vaccinationis munus ab initio perficeretur, eo minor esset numerus casuum infaustorum. Hoc vero neminem fugit Variolas, quae, praegressa vaccinatione, occurrant, mitiori indole constanter insignes esse et fere numquam interficere.

Ad eruendam causam, cur Variolae praegressa vaccinatione, etiam invadere possint, diversissimas opiniones protulerunt auctores. Sunt enim, qui causam invenisse credant in ipsius contagii vaccinici *alteratione specifica*, quam adducere possent: vel lympha e vacciolis spuriis desumpta, vel pustulae, organisatione destructae vel contagium asservatum potentiis chemicis, physicis, cet. ut *luce*, *calore*, *frigore*, destructam. Aliis magis placet ad causam hanc explicandam, *contagii vaccinici debilitata energeia*, quod efficerent: vel lympha praemature aut sero e pustulis desumpta; vel lympha male aut nimis diu asservata; vel crustulae ad vaccinationem adhibitae.

Aliis majoris momenti videtur varia inepta inoculandi ratio (THOMSON, LÜDERS, THOMASSEN à THUESSINK, cet.)

Licet negari haud possit, nonnulla inter haec memorata, majoris minorisve momenti esse in vaccinatione bene instituenda, ejusque in sequelis, atque ita frequenter vaccinationis frustraneae causam esse, nihilominus satis probatum est, praegressam vaccinationem Variolas esse insecutas ubi de nulla istarum causarum quaestio esse possit. Alii hanc ob rem alias proposuerunt hujus rei explicationes. Bene multorum opinio est: *vim tutelarem vacciolarum non per totam vitam durare sed post certam annorum seriem iterum evanescere;* inter quorum numerum inveniuntur qui, huic temporis spatio certis velint circumscribere finibus; ita GOLDSON immunitatis periodum 3 annis, CAILLOTUS 10 ad 12, BOULETUS 14 ad 15, BERLINUS 17 ad

18 annis emensi sunt; nonnullis etiam statuentibus, inprimis pubertatis evolutionem praegressae Vaccinationis effectum iterum tollere et inde ab hoc tempore receptivitatem ad variolas revivescere.

Ab aliis contra haud parvi momenti existimandum ducitur: *Degeneratio contagii vaccinici spontanea;* quae effeciretur per diuturnam de homine ad hominem contagii transplantationem, qua ejus virulentia mitigaretur.

Eichhornio (1) magis verisimile videtur in plerisque casibus, ubi vaccinationem praegressam insequerentur Variolae, receptivitatem non plane exstinctam esse, quia, vulnusculis nimis raris, nimis parva materiei vaccinae quantitas adhibita esset.

Moreau de jones (2), egers, kuster, al. contendunt vacciolas quidem praemunire contra *Variolas*, quod tamen non facerent contra *Varioloïdes*. Secundum horum opinionem autem Varioloïdum Contagium prorsus alìus esset indolis quam Variolarum; quam sententiam tamen omni fidê carere, praeter ab eichhornio (3), kraussio, nicolaïo, ipsâ quoque experientia probatur, quia nempe per inoculationem ex Varioloïdum pustulis, in iis, qui nec Variolas ante habuerunt, nec vaccinationem subierunt, oriebantur variolae; dum contra ex Variolarum pustulis in iis, qui vaccinationem subierunt fere semper Varioloïdes oriebantur; saltem si praegressa vaccinatione non plane extincta erat receptivitas.

Memorare quoque liceat nonnumquam in equorum pedibus *ulcerationem* quamdam atque in ovium capite *exanthema* quoddam provenire, quae aeque ac *Vacciolae*

(1) Handb. ü. d. beh. u. verhüt. d. contag. fieberh. Exanth. v. l.
(2) Bulletin d. scienc. Med. Dec. 1826.
(3) L. c. p. 196.

contra *Variolas* praemuniendi haberent facultatem. Haec equorum ulceratio: *Paronychia erysipelatosa*, *serosa* (VEITH) vocatur, a Franco-Gallis: *Eaux aux Jambes*, *Javart simple*, *Teigne;* ab Anglis: *Grease;* a Germanis: *Mauke;* a Nostratibus *Mok;* — Hoc ovium Exanthema *Variola ovilla* vocatur.

Horum morborum producta (*lympha*) eodem modo, quo Vacciolarum in hominibus transferri posse bene multi observaverunt auctores, atque in iis pustulas producere, quam maxime cum Vacciolarum convenientia (1).

Cum iis quoque de industria experimentis in hominibus institutis, iidem observati sunt effectus, qui vaccinationem excipere solent (2).

Bene multa quoque experimenta facta sunt transferendo materiem vaccinam in equis (3) atque *Equinam* in vaccis (4) ubi, in utroque casu eaedem animadvertebantur pustulae, similes habentes decursus, ceterisque modis inter se convenientes; quibus experimentis quoque factis in ovibus, eosdemque habentibus effectus; omnia haec observata ansam dederunt ad supponendam horum trium morborum inter se identitatem. Praeterea quoque experti sunt materiei *equinae* atque *ovinae* facultatem in Variolas praemunientem eamque adhuc satis probatam invenerunt (5).

---

(1) BERNDT, GREVIUS, JENNERUS, LOY, SACCO, HERTVIG, ROSENTHAL, cet.; Cf. quoque Dubl. Journ. Jul. 1840; Allgem. repert. 1841. S. 186; Journ. d. Pract. Heilk. 1841. 11e St. Nov. III; Allgem. repert. Aug. 1842. S. 106. — Med. Zeit. 1839. N. 24. IV. — 1840. 1. II. Allgem. repert. 1840. Apr. S. 115—1841. Jan. S. 107.

(2) Cf. LICHTENSTEIN in Journ. d. Pract. Heilk. 1841. 1e St. IV & Allgem. repert 1841. Oct. S 129.

(3) JENNER, LOY, SACCO, VIBORG, NIEUMAN, LAFONT, cet.

(4) JENNER, LOY, STEINBECK, al.

(5) Inprimis c. mat. ovina. Doct. IVANOVICS in urbe *Pesth* cf. Journ. d. Pract. Heilk. 1838. Juli V. 2. Allgem. repert. Jan. 1839. S. 98.

Celeberrimi JENNERI opinio: *Vacciolas* ex equorum Morbo suprameinorato (1) originem ducere jam a doctissimis WOODWILLIO (2), SIMSONO (3), PEARSONO (4), OSIANDERO (5), SACCONIO (6), cet., refutata est. Praeter Jenneri sententiam bene multi aliam supposuerunt Vacciolarum originem atque hoc quidem e *Variolis humanis* (7); contra quorum opinionem plurimi sese opposuerunt atque probaverunt Vacciolas morbum esse Vaccarum peculiarem, qui sponte oriri atque per contactum in alia animalia imo etiam in hominem transferri possit (8).

---

(1) L. c.

(2) Reports cet.

(3) Reflections on the property, cet., and expir. on the supposed origin of cowpox.

(4) The Med. and Phys. Journal. passim.

(5) Ausf. Abhand. ü. d. Kuhp., cet. 1801.

(6) Osservazioni, cet.

(7) Praeter RHAZEN, TURNER, MAUNOIR, GENDRIN, BOUSQUET, THOMSON, THIELE, multiq. al. cf. LICHTENSTEIN in HUFEL. Journ. 1841. Ie. Jan. IV.

(8) AIKIN, ALBERS, BREMER, JENNER II, WOODWILLE, SACCO, LÜDERS, cet. cf. LICHTENST. l. c.

QUAESTIO TERTIA.

DE MORBI VARIOLOSI NATURA, CAUSA ET VARIETATE.

Pertinent *Variolae* ad Exanthemata contagioso febrilia, ad quae etiam referuntur: *Scarlatina*, *Morbilli*, *rubeola Varicellae*, *Petechiae primariae;* vocantur *febrilia* quia plerumque *febrem* comitem habent; plerumque dicimus, quia interdum febris adeo mitis est et benigna, ut abesse videatur; *contagiosa* dicuntur, quia per *contagium* propagari solent. Omnia ad haec pertinentia Exanthemata praeterea haec inter se communia habent, quod plerumque non nisi semel eundem afficiunt hominem, quod in singulis plerumque animadvertitur *febris primaria* a *secundaria* destincta.

n *Variolarum* decursu sex praecipue observanda sunt stadia:

1 stadium *Opportunitatis.*
2 » *Ebullitionis*, *irritationis*, *s. febrile.*
3 » *Eruptionis.*
4 » *Maturationis.*
5 » *Suppurationis.*
6 » *Exsiccationis.*

Primum stadium a contagio suscepto ad initium febris, fere sex ad septem comprehenditur nychthemeris et plerumque ignoratur ab homine sano.

Alterum in regularibus triduanum, ubi materies contagiosa humoribus mixta varios producit in organismo effectus, symptomata simulantes febris *rheumaticae*, *catarrhalis*, *gastricae*, al. et febris praeprimis tunc corrigentis characterem habentia. Hoc sequitur tertium stadium nempe *Eruptionis;* Eruptio hac ratione erumpere solet: apparent puncta parva rubra, instar morsus pulicares, primo in facie, mox in dorso manuum et in brachiis, dein in trunco et artibus inferioribus, quae porro in papulas elevantur. His eruptis omnia fere symptomata mitescere solent. Hoc stadium in biduum vel triduum absolvitur. Istae papulae in stadio maturationis magnitudine et numero augentur, valde rubescunt, magis magisque elevantur, in pustulas transeuntes, in quarum apice oritur depressio umbilici instar, quae magis magisque increscit, et circumdantur halonibus rubris; tenditur cutis; circa 7 ad 8 morbi diem nova febris, suppuratoria dicta, accenditur, alia aggravantur symptomata, alia jam praesentibus adduntur; quae ubi duraverunt 4, 5, 6 dierum spatio a primo ortu, pustulae jam absolute suppuratae sunt et in totidem parva aposthemata conversae.

In stadio *suppurationis* pustulae jam purulentae quotidie augentur; dein maturescunt; albescunt, flavent; ac tertio quartove die hujus decursus, ab exordio undecimo, rumpuntur, quo fit ut materies purulenta effluat, qua siccata, crustae formantur durae; flavo brunneae; vel etiam integritatem servantes sensim sensimque evanescunt deciduntque, quod sistit stadium ultimum seu *exsiccationis;* post crustarum lapsum, maculae magis minusve rotundae, rubro brunneae et deinde cicatrices plus minusve regulares relinquuntur.

Huic brevissimae Variolarum descriptioni addi potest, magis accurata de ipsius pustulae variolosae formationis et evolutionis modo, qui observari monet Doct. JUDD, quem citat ZIMMERMANNUS (1).

1. Observatur primo cutis *Erythema*, pendens a vasorum capillarium superficialium injectione. 2. Oriuntur puncta rubra (morsus pulicares instar) in cute, quorum causa est venularum evolutio in corii superficie elevatarum, quae (3) per evolutionem ulteriorem liquorem secernunt serosum quo Epidermis a rete mucoso elevatur, ita ut oriatur Vesicula, integris manentibus frenulis et canaliculis, quae in media vesicula conjunctionem sistunt inter corium, rete mucosum et epidermidem; vesiculae tegumentum, quod sistit epidermis in medio per frenulum filiforme ad corium retinetur. 4. Increscit febris vehementia; adaugetur inflammatio; serum magis minusve fit opacum; secernitur lympha plastica, quae statim coagulatur; in intima pustula oritur, horizontali directione, lamina tenuis, pustulam in duas dividens cellulas, (superiorem et inferiorem) in qua (lamina) media adest apertura; cellula inferiore continente *lympha*, superiore *serum*. 5. Intrat febris secundaria et pustula evolutionis ἀκμήν attingit. Vinculum corium inter et Epidermidem per ulteriorem distensionem disrumpitur; lympha plastica in cellula inferiore jam in pus mutata, per laminae aperturam effluit et miscetur cum sero, in cellula superiore totaque pustula in *variolam* mutatur *purulentam*; quo tempore, *rete mucosum* basin sistit pustulae firmam ita ut plerumque a puris contactu caveatur *corium*, in quo tamen, rete mucoso ulceratione aliqua pro parte, destructo, recessus invenitur; corii papillae nonnumquam in pustula prominent, atque interdum instructae sunt vinculo filiformi quod antea usque ad Epidermidem tendebat.

(1) Ueber Menschenpocken etc. 1844.

Non omnes tamen pustulae semper hanc perfectissimam attingunt evolutionis gradum.

Quum neque Variolarum *situs* neque earum *figura*, neque *liquor* quem continent, neque earum *color* in omnibus casibus eadem sint, distingui possunt:

1° quod ad *Situm* in: *Variolas discretas*, *cohaerentes*, *confluentes* et *mixtas*,

2° quod ad *Formam* in: *acuminatas*, *depressas*, *siliquosas*, *verrucosas*,

3° quod ad *Liquorem*, quem continent in: *purulentas*, *ichorosas*, *lymphaticas*, *sanguineas*,

4° quod ad *Colorem* in: *albo-flavas*, *albidissimas squammulas* referentes sine contento aliquo, *plumbeas*, *nigras*, cet.,

Alia variolarum destinctio est, quae petitur ab alio Exanthemate concomitante, *petechiali*, *miliari*, *erysipelatoso* in: *Variolas simplices* vel *compositas*.

Aliis majoris momenti videtur Variolarum destinctio et divisio, quod ad febris concomitantis characterem attinet.

1°. *Variolae benignae* in quibus decursus est ut supra breviter descripsimus.

2°. *V. inflammatoriae:* si concomitatur *synocha* omnibus suis symptomatibus, quibus stipari solet, quaeque dependere videntur ab inflammato aliquo organo interno; decursus ergo irregularis est.

3°. *V. catarrhales* et *gastricae*, quae distinctio inprimis a veteribus medicis est facta, habita complicatio peculiaris. In his phaenomena solita tantummodo magis conspicua sunt quam in *V. benignis;* decursus autem parum aut nihil modificatur.

4°. *V. nervosae.* In stadio eruptionis adsunt symptomata febris nervosae; eruptio irregulariter locum habet; suppuratio non intrat; pustulae vel vacuae manent vel lympham continent aquosam.

5°. *V. putridae.* In his omnia febris putridae symptomata adsunt; eruptio irregularis est; pustulae non elevantur, parvam continent discoloris vel sanguinolenti humoris copiam et petechiis intermixtae sunt.

Destinctio haec quae a concomitantis febris charactere petitur suam inprimis habet utilitatem in Variolarum curandarum methodo.

Aliis auctoribus aliae quoque placuerunt variolarum divisiones et destinctiones.

QUAESTIO QUARTA.

DE VARIOLIS MODIFICATIS, QUOS VARIOLOÏDES VOCANT.

Ad Variol asetiam referri possunt *Varioloïdes* quae etiam vocantur Variolae (praegressa vaccinatione) *modificatae*, *mitigatae*. Multum de harum originem inter se dissentiunt viri docti. Sunt enim qui eas ejusdem habeant antiquitatis ac Variolas ipsas. Ita BOUSQUETUS (1): »*La Varioloïde est aussi ancienne que la petite Verole*" cet. Cujus opinioni quoque favere videtur doct. MOEHLIUS (2) qui plurimas inter, medicorum seculi anterioris, *Varicellarum* descriptiones ad *Varioloïdes* referendas esse putat. BATEMANN, BRYCE, ADAMS, MONRO, THOMSON, ABERCROMBIE, CROSS (3) cet. hujus quoque sunt opinionis et *Varicellae* species *verrucosa* (*hornpox* s. *stonepox*) pro variolis habent antiquorum medicorum *modificatis*. Clarissimus

---

(1) Traité de la vaccine et des etuptions varioliques, p. 183.

(2) MÖHL, de *Variol.* et *Varicellis*.

(3) BATEM., Synops. of cutan. diseases. BRYCE in THOMSON, an account 48. ABERCR., id. 184. THOMSON, l. c. 15. MONRO, on differt. kinds of sm. pox. 84. ADAMS, dissert. 53. CROSS, Hist. of the Variol. Epid. in Norwich 1820. 199—208.

J. L. SCHÖNLEIN (1) quoque opinionem protulit, *Varioloïdes* non esse Variolarum speciem, praegressa vaccinatione *mitigata* sed Exanthema quoddam peculiare atque jam diu ante introductum hoc praesidium, extitisse. *Variolarum* epidemias (1754), quas in nostra patria descripsit P. FORESTUS, in Italia AMATUS, *Varioloïdum* enim habet epidemias. Ad probandam quoque suam opinionem de differentia *Varioloïdes* et *Variolas* inter haec affert: Die Impfversuche (cum materia e Varioloïdibus instituta) gaben verschiedene Resultaten: bei Individuen, die vaccinirt waren, aber noch nicht *Variola* überstanden hatten, kam es bloss zur Bildung einer *Mutterpocke*, die von einen breiten, dunkelrothen Hofe umgeben etc. Bei *nicht vaccinirten* kinderen bildete sich eine *Mutterpocke*, es stellte sich Kopweh ein; gegen d. 4 Tag kam Fieber und *allgem. Eruption* an den Handen vorsuglich, weniger in Gesichte. Die Bläschen waren klein, hirsekorn gross, mit einem rothen Hofe umgeben, und hatten sich nach 10—12 Stunden mit einer dicken, dem Smegma der Haut ähnlichen Flüssigkeit gefült. Bei Individuen endlich, die früher an *Variolas* gelitten hatten, bildete sich nur undeutlich eine grosse *Mutterpocke* aus. Die Entzündung im Umfangskriese war gering, zur allgem Erupt. kammt es nicht. Die Individuen bei denen die Impfung vorgenommen worden war, blieben unter alle Verhälltnissen gegen die Ansteckung gesichert, cet. Celeberrimi hujus Viri opinionem satis egregie refutavit clar. J. W. H. CONRADI probans: auctores qui supra memoratas descripserunt Epidemias non nisi Variolas designasse. Praeterea plurimorum repetit experientiam (HUFELANDI, HEIMII, STIGLITZII, cet.) qui per Varioloïdum Epidemias etiam

---

(1) Allgem. u. Speciel-pathol. u. Therap. T. II. p. 254—256. (Galles 1839).

in non vaccinatis observaverunt Variolas; neque minus animum attendit in casibus ubi non vaccinati, e laborantium Varioloïdibus contactu, *variolas* exceperent (1).

Quidquid autem est de hacce dissensione inter plurimos in arte celebres viros, qui occasionem habuerunt Variolarum observandarum, vaccinatione nondum cognita, nominari sufficiat celeb. HUFELANDUS cujus verba: »Das Daseijn der *Varioloïden* ist nur durch die *Vaccine* möglich und durch sie allein sind sie erzeugt, welches auch geschichtlich sehr leicht dar zu thun ist. Vor der einführung der *Vaccination* war sie nicht vorhanden" (2) quodque plurimi alii affirmant, satis illustrare videntur hancee quaestionem. Sunt ergo *Varioloïdes*, variolae vaccinatione praegressa modifacatae neque non nisi eos afficientes, qui antea subierunt hocce praesidium; quarum decursus a Variolarum in eo differt quod fere semper celerius absolvitur. Nam licet ad maturationis stadium usque, utriusque decursus multum convenire soleat, cetera tamen stadia celerius decurrunt Varioloïdes quam Variolae. Licet non in omnibus Varioloïdum casibus suppurationis intret stadium, in iis tamen, in quibus hoc locum habeat, intra biduum absolvi solet; pustulae nempe statim exsiccari et quasi evanescere incipiunt et raro accenditur febris secundaria, suppuratoria; formantur crustae brunneae, quibus delapsis, nullae cicatrices sed maculae leviter rubentes remanere solent.

Longum tamen abest ut omnes Varioloidum casus supradictae conveniant, descriptioni. Sunt quoque auctores ut EICHHORN (3) cet. qui Varioloidum varios accipiant

---

(1) Hist. Med. bemerk. u. angebl. Varioloid. Epid. Gottingen. Ditrich 1842.

(2) H. Journal, 1827. Januar. p. 122.

(3) Neue Entdeck. über die pock. etc. 772 sqq.

gradus prout magis Variolis accedant vel ab iis differant. In plerisque casibus pustulae non nisi lympha implentur, quodque saepe tantummodo in apice fit; interdum etiam non implentur ullo liquore sed, *papularum* et *verrucarum* sistunt formam.

QUAESTIO QUINTA.

DE FEBRE VARIOLOSA SINE VARIOLIS.

Febrim variolosam absque Variolis interdum occurere plurimi observarunt in arte periti; licet non desunt, qui hoc in dubio revocent. Sydenhamus (1) autem monuit praesertim eo tempore, quo latissime grassentur Variolae, sparsim oberrare febrim, quae, praeter Variolarum eruptiones et reliqua, quae inde pendent, similia Variolarum morbo habet symptomata. Non pauci alii magnae auctoritatis scriptores hanc observarunt febrim inter quos nominare suffiat: LUDWIGIUM, BURSERIUM, VOGELIUM, HEIMIUM, THOMASSEN à THUÈSSINK, cet. at nemini frequentius manifestiusque se ipsa ostenderet quam Variolarum inoculatoribus.

Incipit haec febris progrediturque iisdem prope stipata symptomatibus, quae Variolarum eruptionem antecedere solent. Non una vero est in ea durationis ratio; modo brevius, modo longius spatium percurrit.

(1) Syd. Opp. Sect. III. Cap. 3. p. 181.

QUAESTIO SEXTA.

DE ANNI TEMPORE ALIISQUE MOMENTIS AETIOLOGICIS MORBI VARIOLOSI.

Variolae morbum sistunt, qui omnem occupat aetatem sexumque, maxime autem pueros, imo SWIETENIO (1), BURSERIO (2) aliisque monentibus nec foetus ipsi in utero materno abditi ab hac labe satis tuti existunt; quandoquidem negari haud potest, eos in lucem editos pluries variolas in cute exstantes aut earum vestigia satis conspicua habuisse, tum etiam cum matres, quod sane rarius est, dum in utero gestarent, Variolis non laboraverint. Neque aetate quis adultiore ita confidat, ut sibi persuasum habeat, se non amplius Variolis obnoxium fore; nam non solum provecti senesque verum decrepiti etiam et prope annis confecti ex hac pestilentia nonnumquam perierunt (3). Infantes tamen 1 ad 2 menses habentes huic minus obnoxii esse videntur quam 2—3 annorum (4).

(1) V. SWIETEN, Comment. T. V. p. 8. 9. 14

(2) BURSERIUS, Instit. Med. 1826. II. p. 139. § CLXII.

(3) V. SWIET., l. c. p. 8 BURS., l. c.

(4) MONRO, l. c. 62.

Communis est morbus omnibus terrarum partibus, nec calidissimis quidem nec frigidissimis parcit regionibus; de modo, quo per Europam, Americae cet. terrarum partes dispersus sit morbus, supra jam egimus.

Quod ad anni tempus, SYDENHAMUS, BOERHAVIUS, alii observaverunt, Variolas plerumque verno tempore incipere, aestate crescere, autumno languere, hyeme sequenti fere cedere, vere iterum eodem ordine redire; benigniores esse durante frigore quam durante calore; exinde etiam in calidis regionibus, ubi tota hominum cutis solis radiis exposita est, plerumque observantur malignae characteris Variolae. Intemperantia, motus vehemens, spirituosorum abusus, nimia integumentorum lectus copia, cet. Variolarum malignitatem promovere solent. Abstinentia contra a victu animali, spirituosis, nimio exercitu, regimen frigidiusculum, aër liber affluens, lotiones corporis frigidae, vestimenta et lectuum stragula levia Variolarum malignitatem quam maxime moderari solent (1).

Inter morbos Epidemicos recensendos esse Variolas et SYDENHAMI observata docent et omnes practici testantur; quandoque enim per aliquot annos successivas dominantur et postea denuo disparent. In pagis minoribusque urbibus hoc manifestissime constat, ubi quandoque per plures annos nullae omnino cernuntur Variolae; in majoribus urbibus observarunt celebres practici subinde quidem per aliquot annos non grassari Variolas Epidemicorum more, sed tamen hinc inde unum plerumque vel alterum hoc laborare morbo, vix propagato ad alios homines contagio, tunc autem morbus Sporadicus solet vocari. In quibusdam locis determinato temporis intervallo redierunt Variolae, ita BARTHOLINO auctore (2) in *Islandia* quoque anno

(1) MONRO, l. c.

(2) Epist. Med. Cent. III. Epist. 90, p. 390.

vigesimo recurrebant; WERLHOFIUS (1), eas per 40 annos quoque anno *quinto* rediisse vidit; in Insula *Rügen* quoque anno *septimo* redire solebant (2). In nostra quoque patria tales observatae sunt determinato temporis spatio redeuntes Variolae, sic Doct. VISVLIET eas quoque anno *quinto* in insula *Walcheren*, Doct. J. J. VAN DEN BOSCH in Transisalania urbibusque *Kulenburgae* et *Harlingae* atque doctissimus SCHWENCKE *Hagae-Comitis* observaverunt.

Licet Variolae non nisi semel eundem corripere soleant hominem tamen contrarii plurima contulerunt exempla (3): RHAZES, FORESTUS DIEMERBROECKIUS, HAENIUS, SWIETENIUS, BURSERIUS, MÖHLIUS, THOMSON, MARTINUS, FAVARTUS plurimique alii. Dubitare tamen liceat an non ii, qui mentionem fecerint casuum in quibus quinquies et sexies accidissent variolae, varicellas aliosve morbos cutaneos pro Variolis habuerint.

Quamvis nemo est, qui dubitet Variolas contagioso modo propagari, tamen negari non potest plurimos esse casus in quibus procul dubio ortae sint absque ullo contagio praeëxistente. Origo autem talis geneseös spontaneae, hoc quo vivimus tempore, fere prorsus ignoratur. Sunt tamen qui aëri athmosphaerico facultatem tribuant Variolarum procreandarum, itaque loquuntur de *constitutione athmosphaerica variolosa*, qua explicare velint cur uno tempore *Epidemico modo*, altero contra *sporadice* grassentur Variolae; ad quod probandum etiam afferunt casus, ubi ut supra memoravimus, in nonnullis regionibus

(1) Opp. T. II. p. 477.

(2) REDKARDS, Med. Wochens 1780. S. 157.

(3) RHAZES, Continent Lib. XVIII. c. 8. FORESTUS, Opp. Lib. VI 43. DIEMERBR., Anat. Corp hum. DE HAAN, Ratio Med. T. IV. BURS., T. II. § CLXIII. XIV. cet.

determinatis quibusdam temporibus redire solerent. Minus congruum tamen est probare aëri athmosphaerico per se hanc inesse facultatem, quia aër purus, et inprimis oxygenium in eo, vim exercet deleteriam in contagio. Aliae ergo adesse debent causae Variolarum genesi faventes spontaneae, quae majore jure explicantur ex certis quibusdam relationibus *cosmico-telluricis* per quas quidem virus variolosum aërem athmosphaericum tamquam vehiculum habere potest ad id propagandum; perse tamen hancce facultatem habere minus probabile videtur.

Variolae jam ortae propagantur *contactu* atque hoc vel immediata ratione vel mediata.

I. Immediata ratione fit:

1°. Respirando aërem, exhalationes continentem variolosas contagio repletas; quo in casu contagium in organismum intrat per organa respiratoria.

2°. Cutis contactu.

II. Mediata ratione locum habet:

Quando corpora, quibus adhaeret contagium tanguntur ab iis, qui morbo sunt praedispositi.

De tempore, quo, post factam infectionem, oriantur effectus, haec notanda sunt: Contagio, per pulmones vel per cutim, epidermide denudatam, in corpus intrante jam tertio die animadverti solent effectus symptomata; contagio per inoculationem translato, septem postulantur dies ad effectus producendos. Tardissime sequuntur effectus, nempe die 14°, contagio per resorptionem cutaneam ad organismum perveniente; per ventriculi membranam mucosam infectio non exsequi videtur, quia ibi adsunt acida, quae contagii effectibus contraria sunt idque delent.

Licet Zoöchemia tantos fecerit progressus, ad hoc, quo

vivimus tempus, parum aut nihil de contagiorum indole illustravit. Frustra enim Medici atque Chemici laboraverunt ut contagiorum indolem qualemcunque explorarent sed latet ea atque omnia vestigationis subsidia hueusque fefellit.

De Variolarum contagio tantummodo constat, multis naturalibus morbosisque humoribus inesse, aliisque materiebus animalibus rebusque inanimatis adhaerere atque aërem athmosphaerieum tamquam vehiculum habere posse, quamobrem ad contagia volatilia referri solet, quae ne distantia quidem et spatio interposito a sanis corporibus arceantur. Constat quoque frigus, acida aliaeque substantiae chemicae ei quam maxime contraria esse; maxime ad id extinguendum valere oxygenium; calorem moderatum contra maxime contagii actionem promovere. Dicunt Variolarum contagium reactionem habere alcalinam, dum alii statuant, inprimis in Epidemia *Monte pessulana*, in variolarum pure se invenisse materiem analogiam habentem cum *Cyanogenio* (1).

Praeter hocce contagium, quo procreantur variolae, aeque fere aliis morbis, certa quaedam humani corporis praedispositio adsit necesse videtur ut morbus hic oriatur; quod sic sese habere probari potest: quod plerumque fiat, hominem licet pluries variolarum contagio expositus fuisset, tamen non affici, altero contra tempore hoc affici morbo; quod variolarum malignitas non semper dependeat a morbi malignitate e quo originem duxit contagium, quum plurima adsunt exempla, e morbo benigniore ortum esse maligniorem et contra; tandem quoque quod homines variolis ipsis earundemque aeque ac vacciolarum inoculatione a morbi recidivis nonnumquam praemuniri soleant.

---

(1) SCHOENLEIN, l. c. p. 264.

Quaenam sit haecce dispositio atque qua ex fonte originem petat, de hoc in diversas sententias abiverunt auctores. Ita RHASES supposuit talem dispositionem innatam et e matre in foetum derivatam, donec adhuc in utero haeret. Cum autem menstruus sanguis apud multos male audiret et naturali lege per omne graviditatis tempus retineri soleat, ut futuro homini nutrimentum praebeat, alii crediderunt inde aliquid maligni communicari foetus sanguini et humoribus, quod postea depuratione per hunc morbum exiret. Alii voluerunt in culpa esse liquorem Amnii, cui foetus innatat. Alii considerabant funiculum umbilicalem ligari post nativitatem ad aliquam distantiam ab umbilico, et partem illam, quae inter ligaturam intercipitur, tabescere et emori, attamen per aliquot dies haerere partibus vivis, antequam cadat et hinc credebant aliquod noxii communicari sanguini foetus. Celeberrimus HOFMANNUS (1) statuebat: »e succo quodam chyloso lymphatico correpto et impuro matris oriri primum subtilem et virulentum humorem, sed viscositate quadam obvolutum firmisque tubilis quibusdam impactum, delitescere tam diu, donec in motum fermentativum sui multiplicativum, ab aliis causis deducatur, succis insinuetur et critica quasi despumatione ex corpore exturbetur etc." Medullae spinalis tubulos quosdam obstructos latibulum dare virulento huic succo credidit posuitque illud latibulum in infima parte medullae spinalis! Doct. VIOLANTE (2) hujus fomitis latibulum in capsulis atrabilaribus s. renibus succenturiatis posuit, quae sententia jam antea a WILLISIO erat proposita. Aliam Variolarum theoriam proposuit celeberrimus antiquitatis hujus morbi defensor HAHNIUS, quam ut confirmaret morbum hunc fuisse humano generi

(1) Med. Syst. pract., Tom. IV, p. 144.

(2) De variolis et morbillis, p. 22 et sqq.

coaevum adeoque semper exstitisse dixit; quinimo Variolas e morborum classe fere eximere voluit, statuens: *Variolas esse speciem evolutionis corporis humani, per quam nova vascula sanguinea in cute prodeant, quae hactenus latuerant et nunc evoluta functionibus suis exercendis aptiora reddantur.* Variae istae opiniones, quamquam hypotheticae, tamen multos habuerunt fautores neque minus obtrectatores. Licet quoque recentioribus temporibus non desint de haece dispositione opiniones, tamen aeque minus de hoc argumento in justa versamur luce. Sunt enim qui existiment in organismo adesse aliquid materiale, quod receptivitatem constitueret, quodque, licet hactenus neque chemice neque anatomice demonstratum sit, in systemate lymphatico sedem suam haberet. Quidquid est de hac receptivitate haec tandummodo afferri possunt: 1°. uno alterove tempore in fere omnibus hominibus adesse; 2°. licet inprimis pueri afficiantur Variolis, tamen nulli aetati per excellentiam propriam esse; 3°. non in unoquoque talem esse, ut aliquis, aliquo tempore contagio expositus, morbo afficiatur; 4°. non in omnibus hominibus aeque magnam esse; 5°. in iis, qui semel variolis vel naturali modo, vel inoculatione, affecti fuerint, aeque ac in iis qui vaccinae insitionem subierint vel prorsus vel magna pro parte (saltem per aliquod tempus) extingui posse; nam post praegressas variolas atque post institutam vaccinationem homines tamen Variolis corripi posse, jam supra indicavimus, quod que regenerationi receptivitatis tribui posset. 6°. Tandem quoque modificari videri vivendi ratione, statu organismi sano vel morboso atque inprimis affectionibus, quae in systemate lymphatico praecipue sedem habere videntur ut v. c. morbo *scrofuloso*, *rhachitico*, *syphilitico*.

Licet auctores, de modo quo efficerentur variolae,

varios protulerunt opiniones, huc tamen fere redeunt: clarissimus HOFMANNUS (1) statuit in cute adesse glandulas quasdam variolosas, inertes, donec non in contactu versantur cum Variolarum contagio, quae tamen in actu ducerentur, isto contactu locum habente; quaeque glandulae mutationem quamdam subirent pathologicam et pustulas producerent contagio repletas; atque, morbo varioloso semel cessato, glandulae hae deletae et receptivitas exstincta essent. Hujus opinio, quamquam magis ingeniosa quam probata esset, multos tamen habuit fautores, inter quos nominare sufficiat praeclarum in arte AUTENRIETHUM (2). Praeter multa quae huic opinioni opponi possunt argumenta, EICHHORNIUS (3) satis manifeste probavit tales glandulas in cute non adesse.

SACCONIO (4) monente, contagium ab infectionis tempore inde, usque ad eruptionis initium in somno quasi lethargico versaretur et uno cum exanthematis eruptione in actum duceretur etc.

RICHTERUS (5), STIEGLITZIUS (6) plurimique alii putabant Variolarum contagium cum humoribus per organismum permeare immutatum, febrim primarium quae exanthematis eruptionem praecedit tribuendam esse organismi reactioni in stimulum peculiarem quem in corpore efficit contagium, hancce febrem cessare quo tempore contagium ad cutim transferretur et organismus interior ab hocce stimulo liberaretur; secundum eorum opinionem variolarum in cute exortus *crisis* quaedam esset; quum afferant om-

(1) Abhand. v. d. Pocken, Th. I. 1770—1778. II. 1789.

(2) Handbuch d. Emp. Physiol., Bd. II. S. 264 et 330.

(3) Abhand. üb. die Anat. u. Physiol. der aüss. Haut. Meckels Archif. 1827. I. St. S. 148.

(4) Neue Entd. ü. d. Kühp. p. 30.

(5) Spec. Therap. Tom I. p. 248.

(6) U. d. behand. d. Scharl.

nia phaenomena morbosa quae eruptioni succedunt, tantummodo pendere a statu cutis phlogistico, quo perspiratio cutanea magis minusve impediretur, quoque statu morboso organa nobiliora interna, sympathica ratione, afficerentur.

Satis congrua nobis videtur EICHHORNII (1) aliorumque contemplandi ratio: quod in morbo Varioloso summis fungeretur muneribus systema lymphaticum quodque in hoc systemate et inprimis ejus glandulis materies regeneraretur variolosa, quodque in iis etiam receptivitas quaerenda esset. Observaverat jam HOFMANNUS (2), inoculandis variolis, saepissime in axillae glandulis oriri tensionem, ardorem, dolorem, cet. quae phaenomena ex levibus vulnusculis explicari non poterant, quia non aderant antequam vulnuscula prorsus essent sanata. Contagium ergo vim suam jam exercet in systemate lymphatico, antequam aliquid in cute adest, quod ejus manifestet praesentiam. Eadem phaenomena nonnumquam etiam observantur in Variolis naturali via contractis, atque EICHHORNIUS jam probavit etiam durante febre primaria, contagii vestigia adesse in ductu thoracico, aliisque vasis lymphaticis majoribus, ergo antequam exanthema erumperat (inoculaverat autem alium hominem cum liquore ex hisce vasis collecto). Praeterea fere omnes consentiunt auctores in Variolis glandularum et vasorum lymphaticorum vitam in aucta versari actione.

Primae autem contagii extrinsecus suscepti actiones referendae esse videntur ad vasa absorbentia, sive per cutim sive per membranas mucosas exciperetur contagium; istis vasis absorberi et proinde lymphae in iis contentae admisceri, unde primum prodiret systematis lymphatici

---

(1) Handb. etc. 87 al.
(2) L. c. Th. II. S. 217, 218.

irritatio peculiaris; simul vero contagium lymphae ipsius mixtionem normalem perturbare et in propriam suam naturam convertere probabile est; leges autem quas ista mutatio organo-chemica sequatur nobis penitus adhuc latent. Tamen mirum non est stimulum illum alienum non diu posse contineri intra sphaeram systematis lymphatici, per quod recipiebatur, sed mox in societatem mali vocari systema nervosum et vasculosum, quo universalis in cipiat reactio, cujus finis est, ut stimulus peregrinus e corpore iterum exturbetur; quod non, utique in aliis morbis febrilibus per consueta organa excretoria, sed per nova (quod etiam in nonnullis morbis febrilibus nonnumquam fit) per *pustulas* scilicet, in cute natas, locum habere videtur.

TANTUM.

THESES.

I.

In morbo varioloso, ut plurimum, methodus convenit antiphlogistica: attamen in instituenda venae sectione magna cautione opus est.

II.

Qui variolarum initio emeticum exhibent, inter complicationem morbi et naturales variolarum prodromos non rite distinguunt.

III.

In febribus exanthematicis rarissime aut numquam convenit methodus diaphoretica.

IV.

Singula morbi variolosi stadia certiorem prognosin admittunt, quam aliae febres exanthematicae.

V.

Inter febres exanthematicas Typhus quoque referri meretur.

VI.

Antisepticam Camphorae in variolis putridis virtutem, a vi excitante, quam stearoptenum habet, repeti oportet.

VII.

Revaccinatio non tantum utilis, sed necessaria nobis videtur; inepte tamen agunt qui tempus, quo prima Vaccinatio vim prophylacticam perdiderit, certis subducere volunt calculis.

VIII.

Prima Vaccinatio prophylaxin amittit, non quia lympha ab insitionibus per annos repetitis, degenerata est, sed quia Vaccinatio in genere prophylaxin sistit temporariam.

IX.

Pessimus eorum mos est, qui omnem febrem intermittentem mox cortice Peruviano supprimere volunt.

X.

Quo magis evolutae sunt facultates animi superiores, eo magis recedit instinctus.

XI.

Martialia nullam habent vim specificam in systema uterinum.

XII.

Die Sinnesempfindung ist nicht die Leitung einer Qualität oder eines Zustandes der aüsseren Körper zum Bewustsein, sondern die Leitung einer Qualität, eines Zustandes eines Sinnesnerven zum Bewustsein, veranlasst durch eine aüssere Ursache, cet. MULLER.

XIII.

Morbus hystericus non semper ab uteri affectione pendet.

XIV.

Dyspepsia in Chlorosi eandem agnoscit causam ac reliqua symptomata, mutatam scilicet sanguinis crasin.

—

XV.

Narcotica, licet plerumque non agant in organismum nisi in sanguinis meatum recepta, nonnumquam tamen directa ratione in systema nervosum vim suam exercere videntur.

XVI.

Icterus non semper symptomaticus.

XVII.

Polyporum evulsio aliis operandi methodis praeferenda est.

XVIII.

Symptomata, quae Apoplexiae serosae adscribuntur (pulsus parvus, facies pallida) non contraïndicant venae sectionem exploratoriam, quae diagnosin ulteriorem inter Apoplexiam sanguineam et serosam egregie saepe firmat.

XIX.

Quae e lingua petuntur signa saepe fallacia.

XX.

Minus recte GRISOLLE: il n'est pas exact de dire que l'Epilepsie puisse être produite par des causes siègeant dans d'autres organes que le cerveau.

TYPIS H. BAKELS.